

Ніж між князями

Антін Лотоцький

А тут нова вістка лине в Перемишль і в Теребовлю.

Великий князь київський за почином Володимира Мономаха скликає з'їзд усіх князів до Любеча. Приїхав Володар до Василька.

— Що ж, брате, їдемо? — питає.

— А вже ж, — каже Василько — коли це Володимир почав, то напевно щось путнього вийде з цього. Треба їхати, конче треба. Дасть Господь Милосердний, згода настане між князями, і разом поборемо всіх ворогів.

Поїхали обидва разом.

Зрадив Володимир Мономах, як побачив Ростиславичів.

— Коли ви обидва є, — казав він до Василька, — то все піде добре. Я вже боявся, бо Давид впевняв, що ви не приїдете.

Довго радили князі. Палко говорив Володимир Мономах:

— Навіщо губимо руську землю, самі між собою свари заводимо? Ми сваримосся, воюємо з собою, а половці руйнують нашу землю і радіють, що між нами непорозуміння. Покиньмо вже раз спори й міжусобиці. Від сьогодні хай згода буде між нами й любов, бережим нашої землі, як ока в голові, хай кожен держить свій уділ, що по батькові дістав.

Сподобалася Мономахова бесіда всім. — Згода! — сказали — і хрест цілували.

Раділи всі, що вже буде кінець міжусобицям, а найбільше князь Василько:

— Тепер нові, кращі часи настануть для нашої землі! — казав.

Радів увесь Київ вісткою про княжу згоду, вісткою про, рішення разом виступити в обороні рідної землі.

Та були й такі, що не вірили в тривку згоду князів.

— Ой, людоньки, надивився я на своєму віку багато на світ, бачив багато, навчився багато. Тяжко, щоб була тривка згода між нашими князями. Багато в них зависти й жадоби — говорив старий Стемид Бориславич.

— Ще одинока надія на князя Володимира Мономаха — сказав Томир Держиславич.

— Авжеж! Він один може зможе вдержати лад між князями. — Кажуть, що князь Володимир Мономах раз-у-раз нараджується з князем Васильком Теребовельським, хочуть спільно виступати проти ворогів, багато війська набирають. — Так, так! І киян чимало вже зголошуються в ряди обидвох князів.

Ось так розмовляли на київському майдані кияни. Збоку прислухувався до цієї розмови якийсь чоловік середніх літ. Малі, хитрі його очі бігали скоро, а на устах грала злобна усмішка.

— Гарну вістку принесу своєму князеві! А ще батато додам свого! — сказав півголосом і скорою ходою пішов із майдану. Подався простісінько в княжий терем, де

перебував волинський князь, Давид.

Там став оповідати князеві Давидові про радість киян на вістку про з'їзд князів у Любечі, про те, що згода запанує тепер між князями.

— Так, так! — Тепер запанує згода й мир між князями — потакував Давид.

— Воно так, княже, коли б між князями не було таких, що вже думають про порушення цієї згоди.

— Кого маєш на думці?

— Княже милостивий, виявлю тобі тепер, що твої найбільші вороги — це князь Володимир Мономах і князь Василько Ростиславич. Та вже найбільше завзявся на тебе Василько — на тебе і на київського великого князя.

— Що ти говориш?

— Щиру правду. Кияни говорять, що князь Василько Тербовельський і князь Володимир Мономах змовляються, хочуть заключити між собою союз і вже збирають великі війська. А навіщо?

— Ба, може на половців. Князь Володимир Мономах говорив про це на з'їзді.

— А як ні? А як сином Ростислава, як і Ростиславові було тісно над Дністром?

— Ти думаєш, що Ростиславичі схочуть здобути собі й інші князівства.

— Авжеж, хіба вони Ростиславичами не були б. Я думаю, що князь Василько вже умовився з князем Володимиром Мономахом, що по цей бік Дніпра держава Ростиславичів, а по той князя Мономаха.

Князь Давид задумався:

— Може й твоя правда, Туряче, та що тут діяти?

— Треба тобі, княже, порадитися з київським князем, Святополком. Він теж загрожений. Пригадай йому, що, певно, з намови Ростиславичів вбили підчас походу його брата, Ярополка.

— Добре, я подумаю над цим.

— Авжеж, княже, поки час! Тепер добра нагода, князь Василько прибув до Києва.

— Так, а де він?

— Заїхав до Видубицького монастиря, а його вози та намети й люди його осталися на Рудиці. Добра нагода дістати його в свої руки.

— Справді добра нагода. Зараз іду до князя Святополка — заявив князь Давид.

І пішов.

Князь Святополк радіє привітав князя Давида:

— Останешся у мене на іменини, Давиде?

— Остануся, та я прийшов до тебе з важною вісткою. Князь Василько Тербовельський у Києві.

— Гаразд, буде більше на пирі.

— Ну, цей не загостить до тебе, думаю. Він має важніші справи.

— Важніші справи? Які?

— Які? Тебе й мене викинути з наших земель і наші землі забрати собі.

— Що кажеш? Ні, це ж неможливе! Та по любецькому з'їзді всі князі були б проти

нього!

— У тому то й річ, що він не сам проти нас, а разом із князем Володимиром Мономахом. Вони обидва хочуть зібрати всі землі в своїх руках і поділити між себе так, що Володимирові Лівобережжя, а Василькові Правобережжя.

Задумався святополк, затривожився, та все ж таки не був певний:

— Та таки не знаю, чи це правда, чи брехня.

— Вір не вір, а воно правда! — сказав Давид.

— Га, коли правду кажеш, хай Бог буде тобі свідком, та коли з зависти говориш, хай буде Бог за ним! — заявив князь Святополк.

А Давид:

— Як не знищимо бодай Василька, то і ти, і я підемо за Ярополком на той світ. Треба конче зробити його бодай нешкідливим і внеможливити союз Ростиславичів з Мономахом.

— Що ж ти радиш зробити? — спитав Святополк.

— Ласі очі в Василька! Далеко ними сягає багато бажає. Забрати йому ці очі, нехай не сягає ними так далеко, так ласо!

— Що? Осліпити радиш його? А миж хрест святий цілували, що не виступатимемо один проти одного, а ти радиш таке!

— І Василько цілував, і Володимир Мономах цілував, а змовляються на нас. Не осліпиш Василька, то ніколи не матимеш спокою..., а осліпиш, і спокій здобудеш, і за смерть батька помстишся!

Ще вагався князь Святополк:

— Страшне, страшне радиш мені!

Тоді Давид:

— Памятай одно: коли не позбудемося Василька, то ні тобі князювання в Києві, ні мені у Володимирі.

— Ну, то хай буде по-твоєму — сказав Святополк.

У середу, дня 4 листопада, ввечорі прибув князь Василько в Рудницю і сказав своїм людям:

— Ви тут останетесь, а я піду в Видубицький монастир поклонитися іконі св. Михаїла...

І перевіз перевізник князя Василька у Видубичі. Радо привітав ігумен Видубицького монастиря хороброго князя.

— Повечеряєш, княже, з нами, в обителі нашій.

Поклонився князь іконі святій, а потім повів його ігумен у Монастир.

До вечора задержався там князь. Ввечорі вернувся в Рудницю.

На другий день раненько прийшов посол від київського князя Святополка з листом: — "Брате, Васильку! писав князь Святополк. — Не тікай від моїх іменин. Дуже прошу тебе, будь гостем у мене на іменинах моїх".

Подякував князь Василько за запросини і відповісти велів:

— Не можу гаяти часу, спішно мені додому.

І каже Давид Святополкові:

— Бачиш, не зважає на тебе, хоч ти великий князь, його зверхник. Коли втече тобі в свою волость, то побачиш, чи не займе деяких твоїх городів. Згадаєш тоді мене, слова мої. Коли він не хоче ждати іменин, ти запроси його до себе сьогодні й віддай його мені в руки.

— Добре радиш, — сказав Святополк і знову післав по Василька:

— Коли вже не хочеш остатись до моїх іменин, то прийди сьогодні, посидимо всі три з Давидом.

— Не міг уже князь Василько відмовитись, обіцяв прийти.

Велів осідлати коня та поїхав.

З невеличкою дружиною приїхав Василько на княжий двір.

Святополк вийшов йому назустріч:

— Ну, вкінці спромігся ти відвідати мене, а то тяжко було тебе допрохатися.

— Ніколи мені, брате Святополче! Треба поспішати в Теробовлю, вороги не сплять.

— День скоріше, день пізніше, що це значить! — говорив Святополк.

— Значить багато, нераз і одна хвилина багато значить. Буває, одна малесенька хвилиночка рішає про твою долю на все життя.

— Може твоя правда — сказав Святополк із лукавою усмішкою. — Та ходімо в кімнату. Зараз прийде Давид, то вип'ємо меду й поговоримо дещо.

За хвилину прийшов і Давид.

Засіли за стіл. Подали меду й закуску.

А Святополк знову став налягати на Василька:

— Останься на святки!

Та Василько відмовлявся:

— Не можу остатися, брате! Я вже наказав з наметами йти наперед.

Давид не озивався, мовчав увесь час.

А Святополк:

— Так поснідай бодай з нами, брате!

— Та вже, щоб тобі не відмовляти, остануть на сніданок.

Тоді Святополк сказав:

— Посидьте ви тутечки, а я піду розпоряджуся. І вийшов, а Давид остався з Васильком. І став Василько говорити до Давида. Та Давид ні словечка не добув із себе, ні не слухав, що говорив Василько. І страх обхопив його, і зависть разом. Посидів трохи, а потім встав і вийшов.

Тільки Давид за двері, а в двері ввалилися чотири дужі драби і обскочили князя Василька, і вмить звалили його. І хоч Василько кидався мов лев, вони таки встигли закувати його в подвійні кайдани. І замкнули кімнату знадвору.

Кричав князь Василько голосно, та ніщо не помагало. На ніч сторожу поставили біля дверей кімнати.

Не спав князь Василько всю ніч, думав про зрадливість Давида й Святополка:

— Заманили мене в гості, на пир, а от який пир справили мені!

Не спав усю ніч і князь Святополк:

— Маю я Василька в своїх руках, а що буде, як народ обстане за ним? Люблять кияни й Василька, і Мономаха. Аж тоді нема що мені в Києві робити! Треба скликати віче, що скаже віче, теї зроблю. Скину з себе провину.

Задзвонили дзвони, скликаючи віче. Зійшлося народу чимало, бо вже всіли довідатися про ув'язнення князя Василька.

Вийшов князь Святополк:

— Бояри й мужі київські! — говорив він. — У важливій справі скликав я вас. Ви знаєте про з'їзд у Любечі, знаєте, що там порішили князі між собою згоду берегти, один на одного не наставати, щоб добре жилося всім на наших землях. Аж ось учора приїхав до мене князь Давид і виявив мені й докази дав, що князь Василько Тербовельський і Володимир Мономах змовлялися на мене, хочуть мене вбити й городи мої захопити. Тому я велів схопити князя Василька й держу його в заперті. Та не хочу нічого діяти без вас, без ради вашої, бояри й мужі київські! Скажіть, що діяти мені?

Тоді виступив Гордій Доброславич, і каже:

— Княже наш! Тобі треба берегти голови своєї; коли правду говорив Давид, хай прийме кару князь Василько.

Та тут виступив старий Вишата:

— Бояри й мужі київські! Знаю я князя Василька, бо виховав я його в своїй хаті! Знаю його й кажу вам, що це неможливе, це неправда! Не з тих князь Василько, щоб присягу ламав, щоб незгоду сіяв. Це правда, що він з князем Володимиром Мономахом радився, та не проти своїх, а проти поганих половців...

Та тут Гордій, а за ним його прихильники в крик:

— Тому ти обстаєш за ним, що він у тебе змалечку виховався. Бажаєш, щоб він став київським князем, тоді тебе тисяцьким зробить...

Зчинився крик і метушня. Коли трохи заспокоїлися, виступив старий Неон Яромирич, і каже:

— Бояри й мужі київські! Що нам втручатися в княжі справи! Ми вирішимо так, що коли наш князь уважає, що князь Давид говорив правду, то хай покарає князя Василька, а коли князь Давид говорив неправду, то хай прийме месть від Бога і хай відповість перед Богом.

Рада Яромирича подобалася всім, так і рішило віче. Сумний відходив з вічевого майдану Вишата з кількома приятелями:

— Так то все рішає нерозумна юрба. Скажи їй кілька влєсливих слів, і вона на себе кайдани ухвалить. Та нам конче треба рятувати князя Василька. Піду до ігумена Печерського монастиря й до інших ігуменів. Чей же їм удасться переблагати Святополка.

І стали благати ігумени князя Святополка за князя Василька.

А Святополк каже їм:

— Це Давид тут причина, не я!

Побачив Давид, що Святополк хитається, готов пустити Василька, знову говорить своє:

— Василька треба осліпити! Коли не зробиш цього, апустиш його, то ні тобі княжити, ні мені.

І доти вмовляв Святополка, поки цей не сказав:

— Роби, що знаєш! Я не прикладаю рук до цього. І вночі вивезли князя Василька.

Білгород — невеличкий городок, віддалений на десять верстов від Києва. Закованого привезли князя Василька на возі і зняли з воза, і повели в невеличку хатину.

Хоч як розпучливо боронився князь Василько, схопили його й осліпили. А сталося це вночі з п'ятниці на суботу.

На шостий день привезли його у Володимир. І посадили князя у Вакієвому домі, і поставили тридцять мужів стерегти князя Василька та двох княжих отроків.

Сам, самотний сидів князь Василько в кімнаті, а кругом нього темна, чорна ніч.

— Ні сонечка ясного, ні зір не бачити вже мені! — думав нещасливий князь. — Чому не вбив мене Давид, чому залишив мене на муку? Навіщо жити мені сліпому? Усі мої наміри пропали, все, що міг я доброго зробити для рідної землі, пропало.

Сліпий князь Василько сидів під сторожею в кімнатці та невеселі думи думав.

А Давид не вдоволився осліпленням Василька. Пішов ще на Василькову волость. Та не повелось. Зустрінувся з військом Володаря. Завзята була січа, і Володар побив Давида.

Утік Давид із недобитками у Володимир і зараз до Василька прохати, щоб відмовив Володаря від походу на Володимир.

І розжалобився Василько. Усе, що передумав на самоті, тепер говорив Давидові:

— Я, Давиде, не гніваюся на тебе. В усьому Божа воля. Я мав високі думки! Бажав я помститися на всіх ворогах нашої землі й збирав військо не проти тебе, Давиде, ані проти Святополка, тільки проти Польщі й Угорщини. Як прийшла до мене вістка, що йдуть до мене берендії, печеніги та торки, подумав я: Скажу я своєму братові, Володареві, та тобі, Давиде: "Давайте мені свою молодшу дружину, а самі собі пийте й веселіться!" І подумав я про польську землю: наступлю я на неї за літо й за зиму, знищу її й обороню землю нашу. Потім я хотів забрати дунайських болгарів і поселити в себе. Думав я теж проситися в Святополка й у Володимира на половців. Піду — думав я собі — на половців, або здобуду собі славу, або голову свою положу за рідну землю. А іншої думки не було в мене, ані на Святополка, ані на тебе, Давиде. У цьому кленуся Богом і його пришестям, що не подумав я нічого злого проти братів моїх. Та за високі думки понизив мене Бог і впокорив мене. Тож я не гніваюся на тебе, ти був тільки знаряддям у Божих руках.

Тривожився Давид, бо Володар підходив уже під Володимир.

Аж прислав він послів до Давида:

— Видай брата, Василька, то відступлю з-під Володимира.

І видав Давид Василька Володареві й іще благав Василька:

— Прости мені, будьмо друзями, як колись були.

— Як буде щирість у серці твоєму, то будемо знову друзями — сказав йому Василько на прощання.